

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА

БОЙКО АЛІНА ВАСИЛІВНА

УДК 332 : 330.322

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ
(на прикладі Черкаської області)

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Черкаському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник

доктор економічних наук, доцент

Петкова Леся Омелянівна,

Черкаський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри міжнародної економіки та державного управління

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Мармуль Лариса Олександрівна**, Херсонський державний аграрний університет, Міністерство освіти і науки України, проректор з міжнародних зв'язків

кандидат економічних наук, **Шевченко Ольга Валеріївна**, Національний інститут стратегічних досліджень (м. Київ), завідувач сектора відділу регіональної політики

Захист відбудеться “21” вересня 2007 року о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 44.052.03 у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка за адресою: 36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка за адресою: 36011, м. Полтава, Першотравневий проспект, 24

Автореферат розісланий “14” серпня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Комеліна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Утвердження інноваційно-інвестиційної соціально орієнтованої моделі розвитку економіки вимагає удосконалення інвестиційних відносин у державі та її регіонах. Ринкові умови господарювання і динаміка української економіки 1999-2006 рр. обумовлюють нові вимоги до інвестування соціально-економічного розвитку регіонів України. У період економічного спаду першочерговим завданням було нарощування обсягів інвестицій з метою припинення падіння виробництва та забезпечення мінімальних соціальних гарантій населенню. Сучасні економічні реалії посилюють важливість і пріоритетність якісних характеристик активізації інвестиційної діяльності.

Принциповою умовою продовження глибоких структурних перетворень на інноваційній основі є надання нової якості інвестиційному процесу шляхом пошуку та впровадження у практику прогресивних форм реалізації інвестиційних ресурсів, розробки і застосування адекватних механізмів регулювання ресурсного забезпечення регіональних економічних систем. Підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та якості життя соціуму потребують удосконалення системи формування інвестиційних ресурсів, подолання розриву між потенційними і наявними джерелами інвестицій та обґрунтування детермінантів активізації процесу їх формування на регіональному рівні. Відтак, зростає роль й обумовлюється необхідність вивчення досвіду, використання наукових розробок з питань інвестиційного забезпечення структурних змін в усіх сферах економіки, удосконалення структури інвестиційних ресурсів, оптимізації напрямів їх ефективного використання на регіональному і місцевому рівнях.

Вагомий внесок у наукову розробку проблематики утворення, розподілу та використання інвестиційних ресурсів зробили українські вчені О.І. Амоша, Ю.М. Бажал, О.В. Батура, П.Ю. Беленький, І.О. Бланк, Є.І. Бойко, Л.М. Борщ, В.М. Геєць, З.С. Варналій, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишин, М.П. Денисенко, М.І. Долішній, В.П. Дубіщев, В.К. Євдокименко, С.В. Захарін, Т.А. Заяць, О.В. Комеліна, І.І. Лукінов, Ю.В. Макогон, Л.О. Мармуль, В.Ф. Мартиненко, А.В. Мерзляк, О.В. Мертенс, А.І. Мокій, О.П. Сологуб, В.Л. Осецький, В.О. Онищенко, А.А. Пересада, В.І. Пила, А.М. Поручник, С.К. Реверчук, М.М. Туріянська, В.Г. Федоренко, А.С. Філіпенко, О.С. Чмир, О.В. Шевченко, В.Я. Шевчук, І.М. Школа, Л.І. Яковенко, О.М. Ястремська.

Незважаючи на високий рівень і міждисциплінарний характер існуючих теоретичних і прикладних розробок з теми дисертації, саме недостатність комплексних напрацювань з теорії, методології і практики формування інвестиційних ресурсів, орієнтованих на параметри, критерії та детермінанти регіонального розвитку, в умовах поширення глобалізаційних процесів і прояву

ознак постіндустріального суспільства, вимагає їх додаткового ґрунтового дослідження. Насамперед, це стосується комплексної оцінки та моделювання перспектив формування інвестиційних ресурсів регіону. Крім того, потребують подальшої розробки важелі оптимізації складу інвестиційних ресурсів на місцевому рівні, напрями подальшого їх розвитку та залучення до інвестиційного процесу, питання удосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону.

Головна ідея дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі узагальнення науково-методичних напрацювань, практичного досвіду та системного дослідження інвестиційних ресурсів на регіональному рівні обґрунтувати напрями вдосконалення процесу їх формування згідно із завданнями державної регіональної політики та інвестиційної політики в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із тематикою науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету та є складовою тем: “Регіональні аспекти інноваційної та інвестиційної діяльності і їх роль у вирішенні соціально-економічних проблем регіону” (номер державної реєстрації 0107U003252), у межах якої автором обґрунтовано інвестиційну модель розвитку Черкаської області; “Підвищення якості людського потенціалу на основі економічного зростання в Україні та її регіонах” (НДР №50-06), у виконанні якої участь автора полягала у визначенні основних можливостей, напрямів і механізмів формування інвестиційних ресурсів Черкаського регіону в контексті підвищення рівня та якості життя населення. Проблематика дисертаційної роботи відповідає основним напрямам державної “Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки”, “Програми сприяння залученню інвестицій в економіку Черкаської області на 2006-2010 роки” та державної програми “Золота підкова Черкащини” – найбільш масштабного інвестиційного проекту історико-культурного характеру, що реалізується в Черкаській області.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення наукових положень дослідження інвестиційних ресурсів регіону в трансформаційних умовах економіки України та обґрунтування практичних рекомендацій до вдосконалення процесу формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні.

Відповідно до мети у роботі визначені наступні завдання:

- ~ поглибити методологію дослідження та розробити методичні засади комплексної оцінки формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні в трансформаційних умовах економіки;

- ~ проаналізувати передумови і фактори, що забезпечують вихідні умови для

визначення територіальних та галузевих пріоритетів інвестиційного розвитку;

~ оцінити соціально-економічну динаміку Черкаської області з позиції наявних конкурентних переваг як основи формування інвестиційних ресурсів регіону;

~ виявити особливості, тенденції і суперечності формування інвестиційних ресурсів шляхом аналізу структурно-територіальних пропорцій наявності їх джерел у Черкаській області;

~ поглибити концептуальні засади розробки та реалізації стратегії формування інвестиційних ресурсів регіону на основі вдосконалення використання потенціалу регіонального розвитку;

~ розробити модель формування інвестиційних ресурсів на регіональному та місцевому рівнях (на прикладі Черкаської області);

~ визначити перспективні напрями вдосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону в контексті інтенсифікації формування інвестиційних ресурсів.

Об'єктом дослідження є процес формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні в умовах системної трансформації економіки регіонів України.

Предметом дослідження виступають теоретичні та науково-практичні основи формування інвестиційних ресурсів Черкаської області.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань регіональної економіки, інвестиційної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях, сучасного регіонального управління. У процесі наукового дослідження автором використано методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу та синтезу, монографічний метод для розкриття сутнісного змісту понятійно-термінологічного апарату та вивчення науково-практичних напрацювань з теми дисертації; системно-структурний та порівняльний аналіз, індексний метод і метод статистичних групувань – для аналізу динаміки й оцінки стану структурно-територіальних пропорцій в інвестиційній сфері міст і районів Черкаської області у контексті загальних змін в економіці регіону та загальнодержавних тенденцій; графічний та картографічний методи – для наочного відображення стану й результативності інвестиційних процесів у регіоні, що досліджується; метод математичного моделювання – для обґрунтування перспектив формування інвестиційних ресурсів у розрізі міст і районів Черкаського регіону.

Законодавчі та нормативні акти України, що стосуються реформування економіки та інвестиційної політики держави, матеріали Державного комітету статистики України та Головного управління статистики у Черкаській області використані у дисертації як джерела інформації.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш важливими результатами, що характеризуються новизною і розкривають зміст дисертаційної роботи, є наступні:

вперше:

розроблено методіку комплексної оцінки формування інвестиційних ресурсів на рівні регіону, яка передбачає обґрунтування рейтингової оцінки інвестиційних можливостей у відкритій територіальній системі на базі усталених взаємозв'язків: фактори-умови-джерела, що дає можливість здійснювати регулювання інвестиційними потоками відповідно до потреб структурної перебудови економіки, визначати обсяги ресурсів, що можуть бути залучені у виробничо-господарську сферу, обґрунтовувати інвестиційні пріоритети регіону;

розроблено багатофакторні економіко-математичні моделі формування інвестиційних ресурсів районів Черкаської області та міст обласного підпорядкування, що дозволяють визначати потенційно можливі обсяги інвестування регіональної економіки та резерви залучення інвестиційних ресурсів за рахунок факторів їх формування;

удосконалено:

термінологічний апарат, зокрема запропоновано визначення понять: “інвестиційний розвиток регіону”, котре пропонуємо розглядати як динамічний процес розширення інвестування регіональної економіки з метою підвищення якості життя людини на основі довгострокового економічного зростання за рахунок комплексного використання інтегрального потенціалу розвитку; “стратегія формування інвестиційних ресурсів регіону”, під яким пропонуємо розуміти узагальнену модель дій органів регіональної влади щодо мобілізації, розподілу та використання інвестиційних ресурсів з метою підвищення конкурентоспроможності економіки регіону;

принципи формування інвестиційних ресурсів шляхом поглибленого їх визначення в контексті регіональної економіки, до яких віднесено: принцип добровільності, ефективності, структурної оптимальності, синхронності, правового забезпечення, інноваційності, інформаційної достатності, селективної концентрації та програмно-цільовий, що дозволяє активізувати інвестиційне забезпечення регіональних соціально-економічних систем у трансформаційних умовах розвитку економіки;

дістало подальший розвиток:

науково-методичні підходи до управління інвестиційними ресурсами на регіональному рівні, які, на відміну від існуючих, включають адаптацію паралельно-послідовної технології розробки стратегічних цілей їх формування; вдосконалену інституційну структуру, що ґрунтується на оптимізації міжсекторальної взаємодії суб'єктів загальнодержавного, регіонального та

місцевого рівнів, із визначенням практичної значимості функцій соціального капіталу; обґрунтування мети, цілей і засобів реалізації стратегії формування інвестиційних ресурсів у галузево-територіальному розрізі;

застосування системного підходу до визначальних факторів інвестиційного розвитку регіону, спрямованого на дослідження регіональних особливостей формування інвестиційних ресурсів, врахування яких дає можливість уточнити пріоритетні напрями інвестиційної діяльності у регіоні на основі його конкурентних переваг;

механізм стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону за рахунок низки заходів, важелів та інструментів цілеспрямованого впливу на процес формування інвестиційних ресурсів, обґрунтування необхідності поширення “контрактної” культури у відносинах “центр-регіон”.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні теоретичних положень і методичних підходів, викладених у дисертації, до рівня конкретних практичних пропозицій та рекомендацій; у створенні обґрунтованої основи для подальших теоретичних і прикладних досліджень інвестиційно-інноваційних процесів у регіонах України.

Запропоновані автором методичні підходи до розробки стратегії формування інвестиційних ресурсів регіону використані при складанні “Програми сприяння залученню інвестицій в економіку Черкаської області на 2006-2010 роки”, рекомендації щодо вдосконалення механізму управління інвестиційними ресурсами регіону дістали практичне впровадження у роботі Головного управління економіки Черкаської обласної державної адміністрації (лист № 635/4 від 05.09.2006 р.). Наукові розробки дисертанта, що стосуються економіко-географічних та соціально-демографічних передумов формування інвестиційних ресурсів і перспектив регіонального розвитку, використані ВАТ “Черкаси-АВТО” для обґрунтування інвестиційного проекту “Будівництво Автоцентру у м. Умань Черкаської області” (лист № 2338/05 від 24.10.2006 р.). Наукові результати дисертаційного дослідження застосовані у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету для підготовки лекцій та практичних занять з курсів “Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка”, “Інвестування”, “Міжнародна економіка” (лист №1495а/01-10.06 від 27.10.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до розробки теоретичних і науково-практичних положень щодо проблеми формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні. Наукові положення, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті положення та висновки, які отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження апробовано на 12-ти науково-практичних конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції “Творча спадщина Йозефа А. Шумпетера та трансформація сучасної економіки України” (м. Чернівці, квітень 2003 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Наука і освіта ‘2005” (м. Дніпропетровськ, квітень 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (м. Луцьк, червень 2005 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах” (м. Черкаси, вересень 2005 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції” (м. Луцьк, червень 2006 р.), Науково-практичній конференції за міжнародною участю “Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування” (м. Київ, травень 2007 р.), а також на щорічних науково-практичних конференціях у Черкаському державному технологічному університеті (2002-2007 рр.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 5,8 др. арк., з них – 7 статей обсягом 3,2 др. арк. у наукових фахових виданнях, включених до переліку ВАК України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 251 сторінка, який включає 7 таблиць та 21 рисунок, із яких 2 займають усю площу сторінки, список використаних джерел із 216 найменувань на 20 сторінках, 23 додатки на 48 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “Теоретико-методологічні засади дослідження інвестиційних ресурсів: регіональний аспект” узагальнено теоретичні основи вивчення інвестиційних ресурсів у контексті регіонального розвитку, структуровано детермінанти розміщення інвестиційних ресурсів на регіональному рівні та розроблено методичні основи комплексної оцінки процесу формування інвестиційних ресурсів регіону.

Методологічна база дослідження ґрунтується на сукупності наступних вихідних положень: інвестиційні ресурси регіону виступають первинним елементом складної системи зв’язків та відносин, що виникають у процесі реформування, функціонування і розвитку економіки регіону; вони є частиною економічних ресурсів, яка не використовується у поточний момент на споживання; переорієнтація регіону з об’єкта в суб’єкт управління зумовлює

необхідність та доцільність розгляду інвестиційних ресурсів не лише як засобу для управління, але й як об'єкта управління; регіонально-галузева орієнтація інвестиційних ресурсів значною мірою обумовлює структурно-територіальні пропорції економічного зростання, технологічну та відтворювальну структуру економіки, раціональне використання потенціалу регіонального розвитку. Вищезазначене дозволило обґрунтувати суспільно значиму мету формування інвестиційних ресурсів як досягнення соціально-економічного розвитку країни та її регіонів на засадах ефективного господарювання із забезпеченням якості життя та екологічно безпечних умов життєдіяльності населення.

В умовах системної суспільної трансформації детермінантами розміщення інвестиційних ресурсів визначено: загальнодержавні – політика доходів та соціального захисту населення, кредитна, бюджетна, податкова й амортизаційна політика; регіональні – економіко-географічне положення, природні умови і ресурси, демографічний розвиток, рівень виробничого розвитку, розвиненість мережі фінансового ринку, рівень економічної культури населення, попит на інвестиційні ресурси та інвестиційна конкуренція.

У зв'язку зі зміною системи управління та зростанням ролі регіонів у проведенні ринкових трансформацій виникає потреба у розвитку бюджетних важелів у системі регіональних економічних відносин. На основі вивчення зарубіжного досвіду обґрунтовано функції бюджету розвитку місцевих бюджетів, а саме: як каталізатора зростання інвестицій приватного сектору, як засобу створення первинних умов для залучення приватних та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних видів економічної діяльності та як вагомого джерела у системі розширеного відтворення ресурсів регіону.

Можливості нарощування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні розглянуто через поглиблене трактування мотиваційних механізмів до здійснення заощаджень населенням в організованій формі. Становлення ринкових відносин і формування нової структури відносин власності спонукали розвиток небанківських фінансових організацій, зокрема інвестиційних і недержавних пенсійних фондів, факторингових, лізингових та страхових компаній, кредитних спілок і фінансово-промислових груп. Обґрунтовано значення та можливості впливу вищезазначених інститутів на процес формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні в Україні.

У дисертації охарактеризовано системоутворюючі фактори інвестиційного розвитку регіону як об'єктивний базис формування інвестиційних ресурсів, різноманітність та економічні характеристики якого визначають особливості й перспективи розподілу інвестиційних джерел на мезорівні. З урахуванням впливовості регіональної соціально-економічної динаміки на особливості та характер реалізації інвестиційних ресурсів запропоновано інвестиційно-значимі показники інтегральної оцінки динаміки соціально-економічного розвитку

регіону. Розглянуто та визначено особливості фінансових джерел інвестування регіональної економіки в умовах трансформації економічних відносин.

Запропоновані у дисертації методологічні підходи до дослідження інвестиційних ресурсів на регіональному рівні дозволили визначити схему наукового аналізу й оцінки процесу формування відповідних ресурсів (рис. 1) і на цій основі здійснити його аналітичне обґрунтування у контексті мети та завдань дисертації.

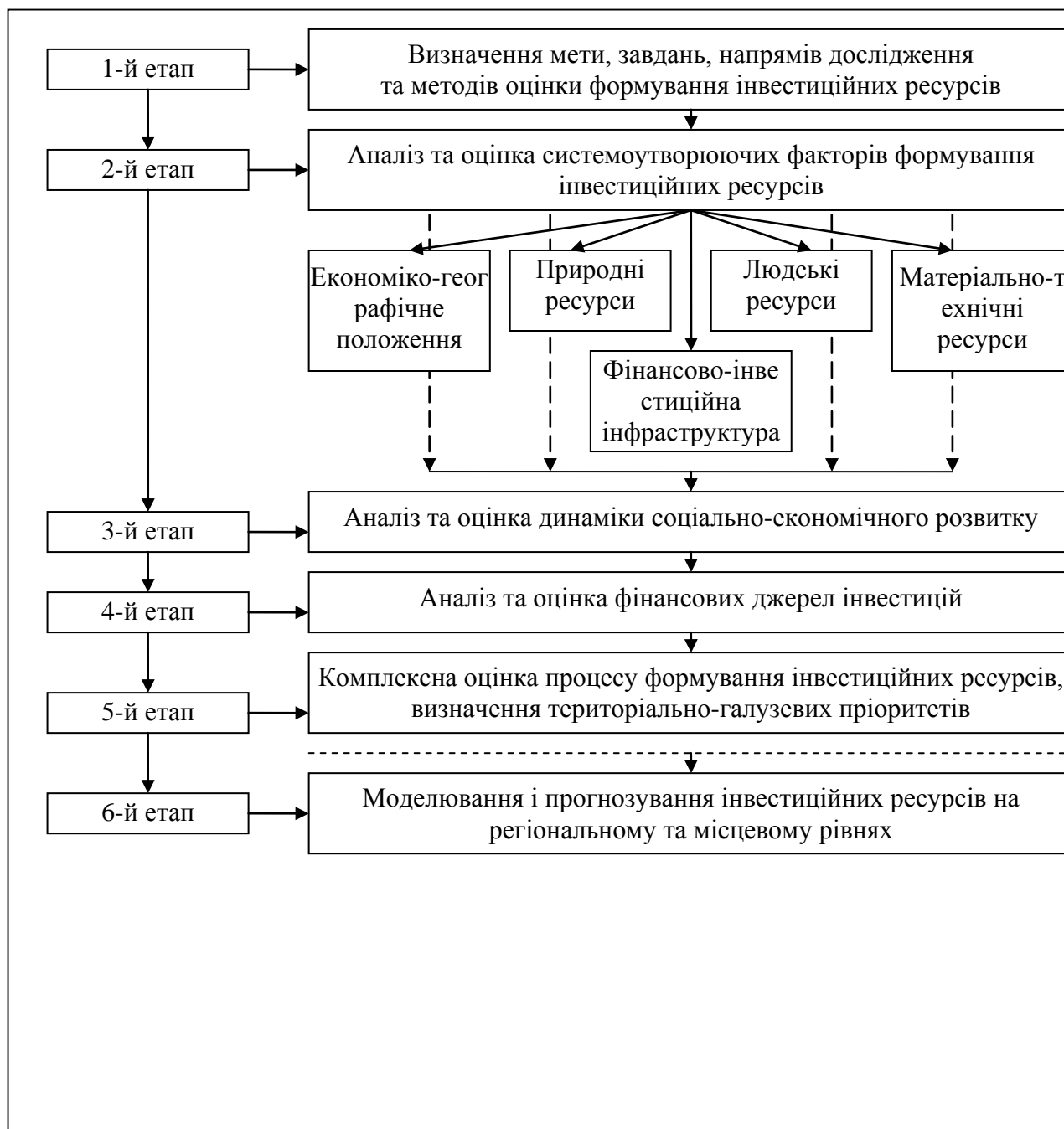


Рис. 1. Структурна схема аналізу та оцінки формування інвестиційних ресурсів регіону

У другому розділі “Регіональні особливості та тенденції формування інвестиційних ресурсів: аналіз та оцінка на прикладі Черкаської області” проаналізовано передумови і фактори як вихідні умови для визначення територіальних та галузевих пріоритетів

інвестиційного розвитку, здійснено оцінку соціально-економічної динаміки з позиції наявних конкурентних переваг регіону, його окремих територій, виявлено особливості, тенденції і структурно-територіальні пропорції формування інвестиційних ресурсів.

У результаті проведеної інтегральної оцінки системоутворюючих факторів формування інвестиційних ресурсів і динаміки соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць Черкаської регіону за

інвестиційно-значимими показниками здійснено групування районів області та міст обласного підпорядкування, що дозволило виявити їх конкурентні переваги з позиції акумулювання власних і зовнішніх інвестиційних ресурсів. Конкретизація напрямів конкуренції між містами та районами області дозволила визначити орієнтири ефективного позиціонування окремих територій на регіональному ринку інвестиційних ресурсів, з'ясувати передумови, можливості, резерви і перспективи активізації процесу формування інвестиційних ресурсів з огляду на специфіку та динаміку розвитку на місцевому рівні.

Шляхом порівняння коефіцієнтів локалізації, ступеню зносу основних фондів і залучених обсягів інвестицій обґрунтовано наступні перспективні напрями формування інвестиційних ресурсів для Черкаської області: АПК, а саме – тваринництво, виробництво продуктів харчування, високотехнологічне машинобудування, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури і логістики, будівельного комплексу і деревообробної промисловості.

Враховуючи вагомість фінансової форми інвестиційних ресурсів для забезпечення інвестиційного розвитку регіону, проведено групування районів Черкаської області та міст обласного підпорядкування за інтегральною оцінкою наявності фінансових джерел інвестицій, що здійснена на основі складання статистичних показників, які відображають інвестиційні можливості місцевого самоврядування, регіональних підприємств, іноземних інвесторів та населення (рис. 2).

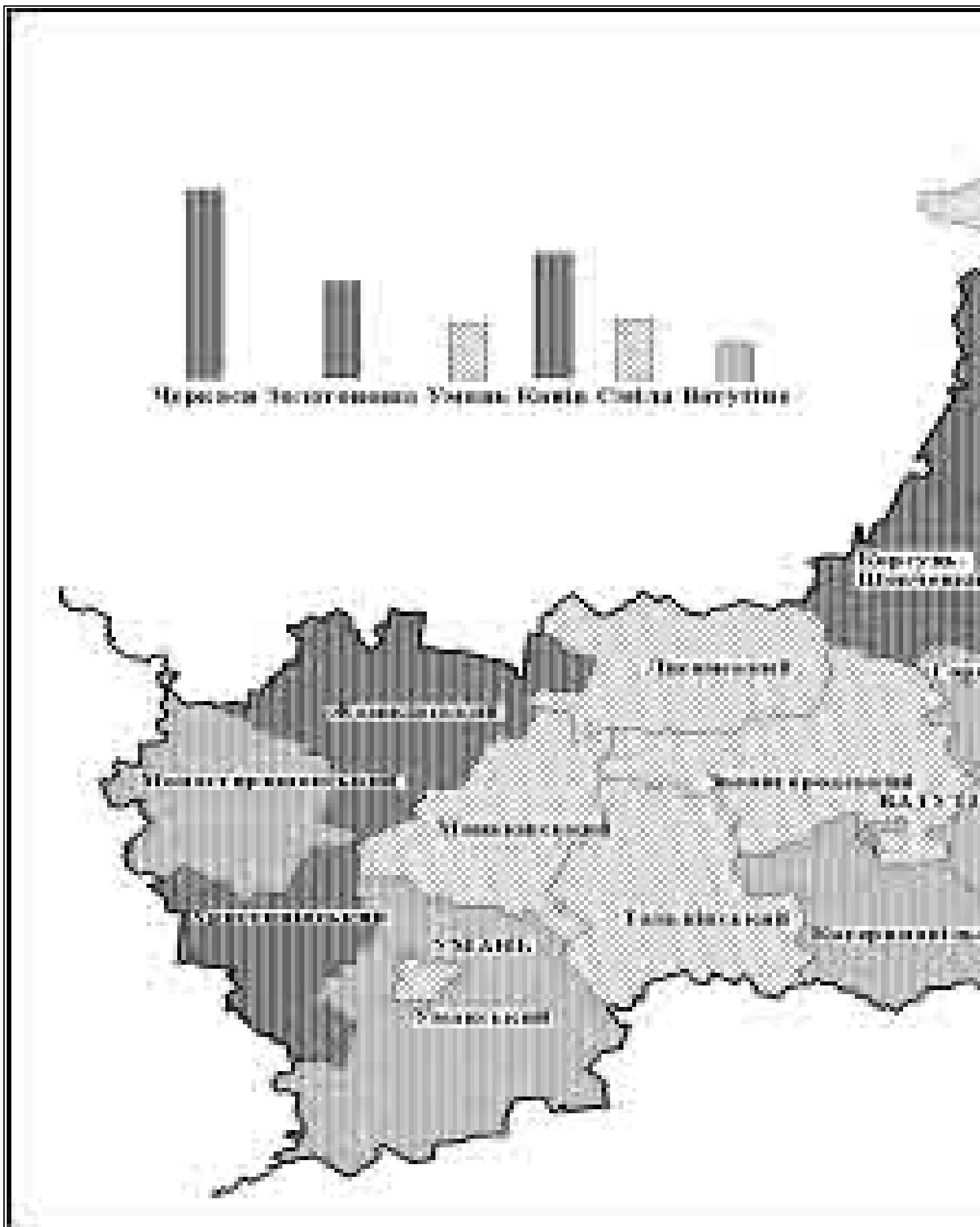


Рис. 2. Забезпеченість інвестиційними ресурсами районів Черкаської області та міст обласного підпорядкування у 2005 році

Порівняльний аналіз співвідношення інтегрального показника наявності джерел інвестування за 2002-2005 рр. засвідчив значну регіональну асиметрію формування інвестиційних ресурсів, що у динаміці характеризується тенденцією до поглиблення. Зменшення існуючих диспропорцій значною мірою залежить від інвестиційних ініціатив місцевої влади, від підтримки і лобювання інтересів приватного інвестора, від сформованості соціального капіталу та його залучення до вирішення інвестиційних проблем регіону, а також від розвитку інфраструктурного забезпечення процесу формування інвестиційних ресурсів.

Проведений аналіз місцевих бюджетів Черкаської області засвідчив збереження переважно споживчого характеру їх видаткової частини із низькою питомою вагою доходів і видатків бюджету розвитку. Виявлено слабку умотивованість місцевого самоврядування використовувати увесь комплекс джерел формування бюджету розвитку, що зумовлено недостатнім розвитком ринкових інститутів, законодавчими та кадровими проблемами забезпечення механізму формування і використання бюджетних інвестиційних ресурсів.

Застосування методики визначення мінімального рівня інвестиційного фонду дало можливість встановити, що для простого відтворення основних фондів Черкаської області, окрім цільового використання амортизаційних коштів, в основний капітал регіональних підприємств щорічно упродовж 14-15 років доцільно направляти і частку прибутку у розмірі 4,65% – 5,87% від балансової вартості фондів, або 550,5 – 854,3 млн. грн., що майже удвічі перевищує отриманий у 2004-2005 рр. фінансовий результат. Дослідження динаміки та обсягів основних інвестиційних ресурсів регіональних підприємств дозволило обґрунтувати перспективні напрями подальшого вдосконалення амортизаційного важелю з орієнтацією на пріоритетність інноваційних аспектів розвитку регіональної економіки.

Регіональні диспропорції залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів, зокрема на 10 із 27 міст і районів Черкаської області припало 90,9% усіх іноземних інвестицій в економіку регіону у 2006 р. (у 2005 р. на 9 міст і районів – 93,6%, у 2004 р. на 9 міст і районів – 94,16%), та їх галузеве розміщення свідчать про збереження та подальше посилення міжрегіональної конкуренції. Водночас, видова структура іноземних інвестицій та переважна їх концентрація у низькотехнологічних, але високоприбуткових та швидкоокупних сегментах економіки зумовлюють пріоритетність ролі національних інвесторів.

У результаті аналізу зрушень у структурі доходів і витрат населення Черкаської області та динаміки кредитно-інвестиційних операцій банківськими установами встановлено тенденцію до зростання трансформації заощаджень населення в інвестиційні ресурси регіону. Зазначене сприяє оптимізації регіональної структури інвестиційних ресурсів за рахунок диверсифікації їх

джерел – зростання участі фінансових установ в інвестиційній діяльності. Динаміка відношення питомих показників залучених коштів до наданих кредитів у відповідних загальнодержавних значеннях свідчить про тенденцію до зменшення відтоку інвестиційних джерел з регіону через банківський сектор. З'ясовано, що характерною особливістю сучасного етапу розвитку регіональної інвестиційної моделі є її спрямованість на впливовість і значимість банківського сектору та фінансових установ, на протипагу типу економічних систем розвинених країн світу, де основу розподілу інвестиційних ресурсів становить фондовий ринок.

Результати аналітичного дослідження, що відображають регіональні особливості процесу формування інвестиційних ресурсів, дозволяють визначити стратегічні напрями інвестиційного забезпечення структурних трансформацій, провести моделювання перспектив формування інвестиційних ресурсів на місцевому рівні.

Третій розділ “Основні напрями і перспективи удосконалення процесу формування інвестиційних ресурсів регіону” присвячений обґрунтуванню концептуальних положень стратегії формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні з позиції паралельно-послідовної технології узгодження завдань інвестиційного забезпечення структурних трансформацій, моделюванню процесу формування інвестиційних ресурсів для міст і районів Черкаської області та розробці перспективних напрямів удосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону.

Закономірності й тенденції сучасного етапу розвитку економіки регіонів обумовили необхідність і доцільність впровадження стратегічного підходу до управління інвестиційними ресурсами. У дисертації, ґрунтуючись на концептуальних положеннях західної теорії стратегічного управління, стратегію формування інвестиційних ресурсів регіону розглянуто як узагальнену модель управління інвестиційними ресурсами, орієнтовану на реалізацію конкурентних переваг регіону на основі консолідації дій влади, бізнесу і територіальної громади.

Визначено цільові орієнтири стратегії формування інвестиційних ресурсів регіону для забезпечення структурних трансформацій, а саме: концентрація інвестиційних ресурсів у галузях та проектах інноваційної спрямованості; міжрегіональне збалансування потоків інвестиційних ресурсів; оптимізація їх структури через диверсифікацію джерел інвестування; підвищення привабливості соціальних інвестицій.

Дістала подальшого розвитку модель впровадження та реалізації стратегії формування інвестиційних ресурсів регіону за рахунок обґрунтування системи правил прийняття управлінських рішень із визначенням їх цільової аудиторії; структури інституційного середовища з позиції інтенсифікації відносин “центр-

регіони” та “регіони-території” на основі усунення протиріч, що виникають у результаті децентралізації господарювання; сектора контролю та аудиту як істотних елементів впливу на підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів на усіх стадіях їх обігу. У дисертації наголошено на необхідності розширення мережі недержавних інституцій регіонального і місцевого розвитку та запропоновано створення інвестиційної ради – дорадчого аналітично-координаційного органу, при обласних державних адміністраціях із територіальними представництвами, охарактеризовано важливість розвитку соціального капіталу як важелю посилення інвестиційної активності території.

Відповідно до регіональних особливостей формування інвестиційних ресурсів визначено мету, цілі та заходи пропонувані у дисертації варіантів територіальної стратегії формування інвестиційних ресурсів, а саме: селективної концентрації інвестиційних ресурсів, зростання із залученням зовнішніх джерел інвестицій, раціоналізації, нарощування інвестиційних ресурсів, інноваційного характеру інвестицій. Встановлено, що критеріями вибору стратегії формування інвестиційних ресурсів у галузевому розрізі з позиції забезпечення регіонального розвитку повинні стати: економічний (оцінка дефіциту інвестиційних джерел та потреби в інвестиційних ресурсах); технологічний (оцінка інноваційної спрямованості та конкурентоспроможності на зовнішніх ринках); соціальний (оцінка рівня зайнятості, інтелектуалізації праці, матеріального добробуту). З урахуванням наведених критеріїв охарактеризовано галузеві стратегії формування інвестиційних ресурсів на основі матричного підходу, що дозволяє порівнювати довгострокову привабливість та конкурентоспроможність об’єкта дослідження.

З метою удосконалення управління інвестиційним розвитком на регіональному рівні розроблено багатофакторні економіко-математичні моделі формування інвестиційних ресурсів міст та районів Черкаської області. Побудовані моделі мають достатню точність передбачення у довгостроковій перспективі та високий рівень інформативності, що дозволяє ефективно їх використовувати для моніторингу інвестиційних процесів на місцевому рівні, відкриває перспективи аналізу процесу формування інвестиційних ресурсів у динаміці, дає можливість оцінити зміну потужності впливу окремих факторів та його перерозподіл, обґрунтовувати створення мережених виробничих систем на основі подібності факторів та коефіцієнтів регресії. Так, приклад економіко-математичної моделі для Смілянського району Черкаської області дає наступні результати:

$$Y = -1549,10 + 0,30x_7 + 2,61x_{10} + 0,58x_{11} + 0,45x_{12}$$

де Y – інвестиції в основний капітал,

x_7 – обсяг виробництва сільськогосподарської продукції,

x_{10} – амортизація,

x_{11} – чистий прибуток,

x_{12} – видатки місцевого бюджету.

Обґрунтовано принципові напрями і завдання удосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку на регіональному рівні, який включає систему заходів, важелів та інструментів цілеспрямованого впливу на процес формування інвестиційних ресурсів. Визначено, що перехід до інвестиційно-інноваційної соціально орієнтованої моделі економічного розвитку у контексті потенціалу інвестиційних ресурсів потребує наукових розробок у напрямках: створення концепції просування інвестиційного іміджу регіону через інформаційний простір; визначення інновацій у якості критерію ефективності й доцільності формування інвестиційних ресурсів; оптимізації фінансового та правового забезпечення процесу формування інвестиційних ресурсів; стимулювання інвестицій в людський капітал.

Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних інвестиційних ресурсів шляхом їх концентрації та пріоритетного спрямування, на реалізацію високотехнологічних проектів у пріоритетних галузях економіки. Визначено доцільним стимулювати запровадження гнучких форм поєднання ресурсів комерційних банків та підприємств шляхом створення пайових інвестиційних фондів для реалізації масштабних інвестиційних проектів. Обґрунтовано перспективність впровадження “контрактної” культури, що полягає в укладанні двосторонніх угод між центром та регіоном для об’єднання централізованого та децентралізованого підходів з метою оптимізації розподілу інвестиційних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та представлено вирішення наукової задачі – удосконалення процесу формування інвестиційних ресурсів регіону в умовах трансформаційних процесів розвитку. Результати дослідження є підставою для наступних висновків і пропозицій:

1. Досягнення стійких темпів економічного зростання і соціальної спрямованості розвитку економіки регіонів України неможливе без консолідації та оптимального використання наявних і потенційних інвестиційних ресурсів. Нерівномірний розподіл останніх та посилення інвестиційної конкуренції на усіх рівнях актуалізують потребу у визначенні перспективних джерел і напрямів формування інвестиційних ресурсів, розробки дієвих механізмів їх залучення.

2. Сучасний економічний розвиток регіонів України підвищує об’єктивну необхідність поглиблення теоретичних засад та розробки методичних основ

дослідження інвестиційних ресурсів на регіональному рівні. У дисертаційній роботі розроблено методику комплексної оцінки формування інвестиційних ресурсів регіону, основу якої склали: визначення мети, завдань і напрямів дослідження інвестиційних ресурсів, обґрунтування сучасних джерел інвестування регіональної економіки, розробка показників рейтингової оцінки територій, які відображають фактори, умови та джерела інвестування економіки регіону, уточнення й поглиблення методичних підходів до визначення інвестиційних потреб та обсягів інвестицій, що можуть бути освоєні в економіці територій, орієнтованих на обґрунтування інвестиційних пріоритетів.

3. Науково обґрунтовано, що територіальний і галузевий розподіл інвестиційних ресурсів значною мірою залежить від характеристик економіко-географічних, соціально-демографічних, матеріально-технічних, інституційних передумов і факторів. Застосування запропонованих у дисертації інвестиційно-значимих показників дозволяє виявляти та порівнювати наявні конкурентні переваги і резерви їх використання у контексті встановлення територіальних та галузевих пріоритетів.

4. Досліджено динаміку соціально-економічного розвитку регіону як характеристику його можливостей залучати і використовувати власні джерела розширеного відтворення та освоювати зовнішні інвестиційні ресурси. Використання інтегральної оцінки динаміки соціально-економічного розвитку на регіональному рівні дозволяє проведення політики композитивного залучення різних видів інвестиційних ресурсів.

5. Регіональні особливості, проблеми та суперечності формування інвестиційних ресурсів у Черкаській області свідчать про доцільність активізації залучення соціального капіталу до вирішення інвестиційних проблем регіону, важливість розвитку інвестиційних ініціатив місцевої влади, значимість розширення підтримки приватного інвестора, необхідність вдосконалення амортизаційного важеля, перспективність поєднання ресурсів комерційних банків та підприємств з метою реалізації масштабних інвестиційних проектів.

6. Поглиблено науково-практичні положення розробки та реалізації стратегії формування інвестиційних ресурсів регіону. Запропоновано застосування паралельно-послідовної технології до визначення стратегічних цілей, що дає можливість поєднати поточні та довгострокові пріоритети інвестиційного розвитку регіону. Визначено напрями вдосконалення інституційної структури забезпечення формування інвестиційних ресурсів.

7. Практичне застосування розробленої багатофакторної економіко-математичної моделі формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні дозволило з'ясувати визначальні фактори цього процесу та потужність їх

впливу, конкретизувати перспективи інвестиційного розвитку міст і районів Черкаської області з урахуванням регіональних особливостей та прогностичних сценаріїв розвитку України. Моделювання процесу формування інвестиційних ресурсів для адміністративних районів та міст обласного підпорядкування у розрізі регіонів України дає можливість підвищити ефективність регіональної інвестиційної політики на основі врахування специфіки розвитку окремих територій.

8. Реалізація запропонованих перспективних напрямів, заходів та інструментів удосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону, які враховують інформаційний, соціальний, фінансово-правовий та інноваційний аспекти інтенсифікації формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні, є необхідною умовою забезпечення нової якості інвестування економіки регіонів України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Бойко А.В. Іноземні інвестиції в економіці регіонів України // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. Вип. 195: В 4 т. – Дніпропетровськ, 2004. – Т. 3. – С. 740 – 749.
2. Моцок А.В. Тенденції та закономірності формування і використання інвестиційних ресурсів регіону // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – Т. 2, № 52. – С. 207 – 211.
3. Моцок А.В. Заощадження населення як інвестиційний ресурс регіону // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 14. – Черкаси, 2005. – С. 89 – 92.
4. Бойко А.В. Регіональна стратегія залучення іноземних інвестиційних ресурсів // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: Зб. наук. праць. Серія “Економіка”. Вип. 2 (34). – Рівне, 2006. – С. 3 – 10.
5. Бойко А.В. Соціально-демографічні передумови формування інвестиційних ресурсів регіону в умовах євроінтеграції // Вісник Львівської комерційної академії: Зб. наук. праць. Серія економічна. Вип. 20. – Львів, 2006. – С. 234 – 239.
6. Бойко А.В. Особливості формування інвестиційних ресурсів Черкаського регіону // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 16. – Черкаси, 2006. – С. 143 – 148.
7. Бойко А.В. Інвестиційні ресурси регіону: теоретичний аспект // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. Вип. 221: В 3 т. –

Статті в інших наукових виданнях

8. Моцок А.В. Вплив іноземних інвестицій на економічну безпеку регіонів // Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. Вип. 92. – Черкаси, 2006. – С. 72 – 77.

Тези наукових конференцій

9. Петкова Л.О., Бойко А.В. Удосконалення методики аналізу фінансової стійкості підприємства // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: I Всеукр. наук.-практ. конференція. Черкаси, 20-22 листоп. 2002 р. – Черкаси, 2002. – С. 111 – 113. *Особистий внесок здобувача*: проведено порівняльний аналіз існуючих методичних підходів до оцінки фінансової стійкості регіональних підприємств.

10. Бойко А.В. Прямі іноземні інвестиції як фактор підвищення національної конкурентоспроможності // Творча спадщина Йозефа А. Шумпетера та трансформація сучасної економіки України: Міжнар. наук.-практ. конференція. Чернівці, 23 квіт. 2003 р. – Чернівці, 2003. – С. 203 – 210.

11. Бойко А.В. Регіональна диференціація прямого іноземного інвестування в Україні // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: II Міжнар. наук.-практ. конференція. Черкаси 24-26 бер. 2004 р. – Черкаси, 2004. – С. 140 – 143.

12. Моцок А.В. Тенденції та перспективи активізації інвестиційної діяльності на загальнодержавному та регіональному рівнях // “Наука і освіта ‘2005””: VIII Міжнар. наук.-практ. конференція. Дніпропетровськ, 7-21 лют. 2005 р. – Дніпропетровськ, 2005. – Т. 94: Регіональна економіка. – С. 6 – 9.

13. Моцок А.В. Регіональні інвестиційні програми: методологічний аспект // Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання: Міжнар. наук.-практ. конференція. Луцьк, 3 – 5 черв. 2005 р. – Луцьк, 2005. – С. 665 – 667.

14. Моцок А.В. Заощадження населення як джерело формування інвестиційного потенціалу регіону // Теорія і практика сучасної економіки: VI Міжнар. наук.-практ. конференція. Черкаси, 28-30 верес. 2005 р. – Черкаси, 2005. – С. 182 – 185.

15. Моцок А.В. Фактори впливу на формування інвестиційної складової заощаджень населення регіону // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: III Міжнар. наук.-практ. конференція. Черкаси, 5-7 жовт. 2005 р. – Черкаси, 2005. – С. 199 – 202.

16. Бойко А.В. Якість іноземних інвестицій як умова нарощення інвестиційного потенціалу регіону // Теорія і практика сучасної економіки: VII Міжнар. наук.-практ. конференція. Черкаси, 4-6 жовт. 2006 р. – Черкаси, 2006. – С. 104 – 107.

17. Бойко А.В. Пріоритетні напрями залучення інвестицій у Черкаський

регіон // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю: IV Міжнар. наук.-практ. конференція. Черкаси, 11-13 квіт. 2007 р. – Черкаси, 2007. – С. 206 – 209.

АНОТАЦІЯ

Бойко А.В. Формування інвестиційних ресурсів регіону (на прикладі Черкаської області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Полтава, 2007.

Дисертація присвячена розробці наукових положень та обґрунтуванню практичних рекомендацій удосконалення процесу формування інвестиційних ресурсів на регіональному рівні в Україні. У роботі поглиблено методологію дослідження інвестиційних ресурсів з урахуванням принципів, критеріїв і детермінант регіонального розвитку в трансформаційних умовах економіки. Розроблено методіку комплексної оцінки процесу формування інвестиційних ресурсів. Визначено особливості та тенденції цього процесу в Черкаській області. Обґрунтовано стратегію формування інвестиційних ресурсів у регіонально-галузевому вимірі, розроблено багатофакторні економіко-математичні моделі формування інвестиційних ресурсів для міст і районів Черкаської області, запропоновано перспективні напрями удосконалення механізму стимулювання інвестиційно-інноваційного розвитку регіону, орієнтовані на розширення складу і підвищення ефективності залучення та використання інвестиційних ресурсів.

Ключові слова: інвестиційні ресурси, регіон, інвестиційний розвиток, стратегія, модель, механізм.

АННОТАЦИЯ

Бойко А.В. Формирование инвестиционных ресурсов региона (на примере Черкасской области). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка, Полтава, 2007.

В диссертации исследованы теоретико-методологические подходы к изучению инвестиционных ресурсов и обоснованы практические рекомендации усовершенствования процесса их формирования на региональном уровне в

Украине. Определена сущность и значение инвестиционных ресурсов в качестве основы регионального развития. В работе усовершенствованы принципы формирования инвестиционных ресурсов на региональном уровне с учетом необходимости оптимизации инвестиционного процесса в рыночных условиях хозяйствования. Акцентируется внимание на характерных для рыночной экономики источниках инвестиционных ресурсов обеспечения регионального развития.

Охарактеризованы детерминанты размещения инвестиционных ресурсов, к которым отнесены: общегосударственные – политика доходов и социального обеспечения населения, кредитная, бюджетная, фискальная и амортизационная политика; региональные – экономико-географическое положение, природные условия и ресурсы, демографическое развитие, уровень производственного развития региона, развитие сети финансового рынка региона, уровень экономической культуры населения, спрос на инвестиционные ресурсы в регионе и инвестиционная конкуренция.

В диссертации разработана методика комплексной оценки процесса формирования инвестиционных ресурсов на региональном уровне, которая предполагает использование рейтинговой оценки инвестиционных возможностей в открытой территориальной системе посредством исследования взаимосвязей: факторы-условия-источники. Применение указанной методики дает возможность регулировать инвестиционные потоки в соответствии с требованиями структурной перестройки экономики в условиях инвестиционной конкуренции, определять ресурсы, которые необходимы и могут быть привлечены для реализации инвестиционных приоритетов региона.

В соответствии с разработанной методикой осуществлена аналитическая оценка региональных особенностей и тенденций формирования инвестиционных ресурсов в Черкасской области. Выявлена совокупность факторов и предпосылок определения приоритетных сфер и отраслей для формирования инвестиционных ресурсов в регионе; определены структурно-территориальные пропорции формирования инвестиционных ресурсов; оценены тенденции формирования финансовых источников инвестиций; рассчитан минимальный уровень инвестиционного фонда, необходимого для простого воспроизводства основных средств.

Определены сущность и роль стратегии формирования инвестиционных ресурсов региона, предложена модель ее разработки и реализации с позиции параллельно-последовательной технологии согласования заданий инвестиционного обеспечения структурных трансформаций. В соответствии с концептуальными положениями западной теории стратегического управления предложены варианты стратегии формирования инвестиционных ресурсов на локальном и отраслевом уровнях, обоснованы цель, целевые направления,

мероприятия и инструменты их реализации. В работе акцентировано внимание на необходимости развития и внедрения в практику хозяйствования концепции “контрактной культуры” с целью консолидации инвестиционных возможностей институтов национального, регионального и местного уровней.

Разработаны многофакторные экономико-математические модели формирования инвестиционных ресурсов Черкасской области на местном уровне, которые имеют достаточную точность для прогнозирования этого процесса и высокий уровень информативности, что позволяет их использовать для мониторинга инвестиционных процессов на местном уровне, дает возможность оценить изменение силы влияния отдельных факторов и его перераспределение. Моделирование процесса формирования инвестиционных ресурсов позволяет обосновывать создание сети производственных систем, используя идентичность факторов и коэффициентов регрессии.

Определены и обоснованы направления усовершенствования механизма стимулирования инвестиционно-инновационного развития региона, в частности: завоевание информационного пространства, приоритетность инновационного характера инвестиций, обеспечение финансовой и правовой поддержки инвесторов, инвестиции в человеческий капитал. С учетом повышения роли государства в сфере создания и поддержки коммуникационных связей между участниками инвестиционного рынка предложены способы, рычаги и инструменты целенаправленного влияния на процесс формирования инвестиционных ресурсов.

Ключевые слова: инвестиционные ресурсы, регион, инвестиционное развитие, стратегия, модель, механизм.

ANNOTATION

Boyko A.V. Formation of the Region’s Investment Resources (on example of Cherkasy region). – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences in speciality 08.00.05 – Productive Forces Development and Regional Economy. – Poltava National Technical University named after Yuriy Kondratyuk, Poltava, 2007.

The dissertation is devoted to the elaboration of scientific concepts and the substantiation of practical recommendations concerning investment resource formation on the regional level in Ukraine. The methodology of investment resource taking into account principles, criteria and determinants of the regional development in the transitional economic conditions is developed in the paper. The complex estimating method of investment resource formation is worked out. The certain features and tendencies of the investment process in Cherkasy region are estimated. The strategy of investment resource formation at a special and branch level is

substantiated. The multifactor econometric models of investment resource formation for Cherkasy towns and districts are elaborated. In work are offered the perspective directions of the mechanism improvement of stimulation of investment and innovative development at the regional level, oriented to the expansion of the structure and the increase of efficiency of attraction and the use of investment resources.

Key words: investment resources, region, investment development, strategy, model, mechanism.

**Редакційно-видавничий відділ
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка
36001, Полтава, Першотравневий проспект, 24**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК № 932 від 27.05.2002 р.

Папір офсетний. Друк RISO.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Формат 60x90/16. Зам. № 180 від 13.08.2007 р.